

Alfa NT2: een Vlaamse visie

In Vlaanderen bleek verschillend gedacht te worden over de doelen en methodieken in het alfabetiseringsonderwijs Nederlands als tweede taal. De vraag naar ondersteuning en houvast was groot. Van daaruit groeide het voorstel om een werkgroep te starten die zich zou gaan buigen over het onderwerp. De besprekingen resulteerden in een visietekst, die een van de auteurs hier kort introduceert.

Lieve van Hoetighem/Vlaams OndersteuningsCentrum Basiseducatie, Mechelen

In Vlaanderen werd enige tijd geleden, op het platform voor de basiseducatie, alfabetisering in het Nederlands als tweede taal (alfa-NT2) als project naar voren geschoven. Er was in het veld behoefte aan enig houvast. Dat resulteerde in de vorming van een projectgroep, die zich daarvoor zou gaan buigen. In de discussies in de projectgroep probeerde men een antwoord te vinden op vragen als: Wat is alfabetisering? Wat zijn de algemene doelstellingen? Moet alfa-NT2 een voorbereidend traject zijn? Hoe lang mag een alfatraject duren? Die discussies moesten leiden tot een aantal aanbevelingen voor het veld. Die aanbevelingen kwamen er, in de vorm van de visietekst *Alfabetisering in het Nederlands als tweede taal*, uitgegeven door het Vlaams OndersteuningsCentrum Basiseducatie (VOCB) te Mechelen.

Speerpunten

Wie een kant-en-klaar recept verwacht om aan de slag te gaan in een alfagroep is bij voorbaat gewaarschuwd: een magische formule bestaat er niet. Wel heeft de werkgroep haar inzichten gebundeld en stellingen betrokken die, bij gebrek aan wetenschappelijk onderzoek, niet steeds kunnen hardgemaakt worden. Men kan het met ons eens zijn of niet, maar we spreken wel klare taal en hopen daarmee onderwijsverstrekkers, materiaalontwik-

kelaars en beleidsmakers tot nadenken te stemmen. De discussies die reeds op gang gekomen zijn, zullen noodgedwongen alle partijen rond de tafel brengen om ten aanzien van de doelgroep weloverwogen keuzes te maken. In dit artikel geef ik geen samenvatting van de visietekst, maar wel zal ik enkele speerpunten voor u op een rij zetten.

Dè analfabete cursist bestaat niet. Volledig analfabete cursisten, semi-analfabeten, anders-alfabeten en cursisten met leerproblemen hebben allerlei specifieke kenmerken, maar ze hebben één ding gemeen: ze verschillen in veel opzichten van gealfabetiseerden omdat ze een aantal vaardigheden en attitudes missen. Met betrekking tot leerhouding, tekstbegrip, cognitieve vaardigheden en opzoekvaardigheden hebben deze cursisten een achterstand die soms wel, soms niet in te halen is. Wat leerhouding betreft zijn de cursisten bijvoorbeeld niet of nauwelijks vertrouwd met zelfstandig werken, met leerconventies, met het bewaken van het eigen leerproces of met het corrigeren van het eigen handelen. Wat betreft cognitieve vaardigheden zijn de cursisten niet of nauwelijks vertrouwd met nauwkeurig waarnemen, vergelijken of oriënteren in ruimte en tijd.

Naar de manier waarop volwassen anderstalige analfabeten leren is, zo stelden wij vast, dringend onderzoek nodig. En in het alfabetiseringsonderwijs moet rekening worden gehouden met de leerbehoeften van de cursisten.

Hoe lesgeven aan analfabeten

In de visietekst worden, na deze inleidende opmerkingen, vooral een aantal suggesties gedaan die het lesgeven aan analfabeten zouden kunnen verbeteren. Hier een greep uit enkele stellingen en suggesties.

Naast de mondelinge tweede-taalvererving in functie van het alfabetiseringsproces is het zaak dat luisteren en spreken in het Nederlands als tweede taal ook doel op zichzelf is. Daarbij moet rekening worden gehouden met het natuurlijke taalverwervingsproces. Cursisten moeten eerst de boodschappen van anderen begrijpen, daarna kunnen ze leren zeggen wat ze willen zeggen. De inhoud staat daarbij voorop, zeker in het begin op de vorm. Voor de docent betekent dat dat hij of zij cursisten niet te vlug op hun productie moet beoordelen.

Het technische lezen en schrijven is geen doel op zich maar een middel. Om sommige doelen in het NT2-verwervingsproces te kunnen realiseren is het nodig dat de cursist zelfstandig kan lezen en schrij-

ven. Geen enkele methode is daarbij alleenzaligmakend. Het combineren van methodes voorkomt het gevoel van falen dat kan ontstaan indien de cursist er niet in slaagt volgens één methode te leren lezen en schrijven.

Schrijven blijft een moeilijk gegeven in het alfabetiseringsonderwijs. Alhoewel voor veel cursisten geldt dat schrijven alleen ter ondersteuning van het leesproces wordt gebruikt, hebben anderen wel degelijk meer verwachtingen. Die willen de stap naar echt zelfstandig schrijven ook daadwerkelijk zetten. Dit moet men voorzien in een alfatraject. Lang niet iedere cursist zal en moet even ver komen, maar het aanbod moet er wel zijn.

Analfabeten hebben niet alleen veel taalvaardigheden Nederlands te leren, ze hebben ook nog een andere inhaalmanoeuvre te maken: op het vlak van studievaardigheden bijvoorbeeld, zoals het leren van reflectieve, strategische en cognitieve vaardigheden. De weg om Nederlands te leren zal dus veel langer zijn dan voor de gemiddelde NT2-leerders. De praktijk van het alfa-NT2-onderwijs in Vlaanderen blijkt dit ook te bevestigen. De leerwensen en leermo-

gelijkheden van cursisten worden vaak pas duidelijk naarmate de cursist vordert in het leren van de Nederlandse taal. En die wensen en vaardigheden zullen uiteindelijk bepalen hoe ver hij kan gaan en dus hoeveel tijd en geld hiervoor nodig is.

Apart en geïntegreerd

Aan cursisten moet de kans geboden worden om door te stromen in functie van de beoogde doelsituatie. Het is volstrekt onzinnig cursisten weg te houden van hun einddoel met het argument dat ze eerst 'beter moeten lezen en schrijven' als in de vervolgsituatie weinig of geen beroep gedaan wordt op de schriftelijke vaardigheden. Het doel van veel vrouwen ligt bijvoorbeeld binnen het domein van de maatschappelijke werkzaamheid.

Er moet dus werk gemaakt worden van geïntegreerde trajecten waarbij de ontbrekende taalvaardigheid Nederlands geleidelijk, en samen met de beroeps- en andere vaardigheden, wordt verworven. Er is vaak een groot verschil tussen de visie en de praktijk. Om organisatorische en financiële redenen worden vaak

keuzes gemaakt die de kwaliteit van het alfa-NT2-onderwijs nadelig beïnvloeden. Hiermee doet men geen recht aan de specifieke behoeften van de cursist die recht heeft op een goed aanbod. In elk geval is een apart traject voor analfabeten noodzakelijk zolang de alfabetisering niet voltooid is.

De overheid kan de praktijk ondersteunen door bundeling van kennis en ervaring, wetenschappelijk onderzoek en materiaalontwikkeling op het terrein te bevorderen.

Momenteel heeft de Vlaamse overheid aan het Steunpunt NT2 in Leuven de specifieke opdracht toegewezen om met een bronnenonderzoek op zoek te gaan naar een theoretische validering van mogelijke alfa-NT2-trajecten. ●

Literatuur

Lieve van Hoetighem, i.s.m. Dirk Eggermont, Jan Faes, Inge Schuurmans, Rien Vanderheyden, Isolde Vandewalle, Igna Verhagen en Els Verlinden (2002), *Visie Basiseducatie. Alfabetisering in het Nederlands als tweede taal*, Mechelen, VOOB. Te bestellen bij Sam Dellens, VOOB, Kardinaal Mercierplein 1, 2800 Mechelen.

Geletterdheid in de Lage Landen

Meer dan 10% van de volwassenen in Nederland en ongeveer 15% van de volwassenen in Vlaanderen functioneert op een laag niveau van geletterdheid. Dat wil zeggen dat deze volwassenen zelfs met eenvoudige alledaagse lees- en schrijftaken moeite hebben. Dat gaat over veel mensen, meer dan een miljoen in Nederland en 800.000 in Vlaanderen. Dat bleek enige tijd geleden uit een internationaal vergelijkend onderzoek naar de graad van geletterdheid van volwassenen (het International Adult Literacy Survey, ofwel IALS-onderzoek). Ook op andere manieren was analfabetisme van volwassenen de afgelopen jaren in Nederland en Vlaanderen al onder de publieke aandacht gebracht (zie bijvoorbeeld het artikel van Ella Bohnenn in het vorige nummer van ALFA-nieuws en dat van Lieve van Hoetighem

in dit nummer). Deze en andere ontwikkelingen waren voor de Nederlandse Taalunie aanleiding een werkgroep in het leven te roepen die zich zou gaan buigen over laaggeletterdheid in Nederland en Vlaanderen. De bedoeling is onder meer na te gaan hoe en op welke terreinen er meer samengewerkt kan worden tussen beide landen (bijvoorbeeld in de vorm van een gemeenschappelijk referentiekader), hoe beide landen aansluiting kunnen blijven houden bij de snelle technologische ontwikkelingen en hoe ze sociale uitsluiting van laaggeletterden zoveel mogelijk kunnen voorkomen. Die werkgroep van de Taalunie, bestaande uit Christine Ceulemans en Tine van Tendeloo voor Vlaanderen en Ella Bohnenn, Carry van de Guchte en Jeanne Kurvers voor Nederland, is inmiddels aan de slag gegaan.